

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

08.04.2024 रविवारः वि.सं. २०८० चैत्रकृष्णपक्षः चतुर्दशी चैत्र 26 प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-167

2

सोनियागान्धी इत्यनया सह मिलितवन्तौ विक्रमादित्यः प्रतिभासिंहः च, निर्वाचनस्य सज्जतायाः विषये सूचितवन्तौ

3

भाजपायै धनशक्त्याः अभिमानम्, जनता उत्तरं दास्यति- अनिरुद्धसिंहः

4

अरुणाचलमाहात्म्यम् (पूर्वार्धः)--८
अरुणाचलप्रदक्षिण माहात्म्यम्

धारावाहिकं गीताप्रश्नोत्तरम् -३२

अर्जुनः - भवता उक्तं यत् आत्मनः मित्रं, शत्रुः च स्वयमेव स्यात् इति । परन्तु भगवन् ! स्वयमेव स्वस्य मित्रम् इति अनेन किं स्यात्?

श्रीकृष्णः - पश्य अर्जुन ! यः आत्मना आत्मानं जितवान्, यः च पूर्वस्मिन् जन्मनि कृतयोः अर्थात् प्रारब्धवशात् प्राप्तयोः अनुकूलप्रतिकूलयोः, एवं सम्प्रति क्रियमाणकर्मणां सफलताविकलतयोः, तथा परकृतयोः मानापमानयोः चेति सर्वासु परिस्थितिषु निर्विकारः तिष्ठति, सः परमात्मानं प्राप्नोति । अर्थात् तस्य मनुष्यजन्मनः लक्ष्यं सिद्धं भवति इतिकारणतः तादृशः मनुष्यः स्वयम् आत्मनः मित्रं स्यात् इति कथितं मया अर्जुनः - भगवन् ! यः परमात्मानं प्राप्तवान्, तस्य लक्षणं कीदृशं भवति ?

श्रीकृष्णः - यः ज्ञानविज्ञानाभ्यां सदा तृप्तः, यस्य च इन्द्रियाणाम् उपरि पूर्णतः आधिपत्यं स्यात्, सः सर्वासु परिस्थितिषु निर्विकारत्वेन स्थातुम् अर्हति । मृतं, लोभं, प्रस्तरः, स्वर्णम् इत्यादिषु यस्य सदा समबुद्धिः भवति, सः समभावयुक्तः योगी कथ्यते । तस्य समबुद्धिः न केवलं मृत्स्वर्णादिषु हि स्यात्, अपितु सुहृद्, मित्रं, शत्रुः, उदासीनः, मध्यस्थः, द्वेषा, बन्धुः, साधुः, पापी इत्यादिषु समस्तप्राणिषु तस्य समबुद्धिः, समदृष्टिः वा भवति । एतादृशः समतायुक्तः मनुष्यः हि लोके सर्वश्रेष्ठः, महत्तमः वा आख्यायते ।

अर्जुनः - एतादृशी समबुद्धिः केवलेन कर्मयोगेन हि सम्भवति, उत अन्यसाधना अपि अपेक्ष्यते ?

श्रीकृष्णः - कर्मयोगात् अतिरिच्य ध्यानयोगाद् अपि सा समबुद्धिः सम्भवति । अतः सः ध्यानयोगः कथं सिध्यति इति विषये ब्रवीमि, सावधानं शृणु, अर्जुन ! यः ध्यानसाधनं कर्तुम् इच्छति सः भोगबुद्धिं, सङ्ग्रहं च त्यक्त्वा, कामनारहितः सन्, शरीरम् अन्तःकरणं च वशीकृत्य, एकाकितया, एकान्ते च स्थितः सन्, स्वकीयं मनः सततं परमात्मनि नियोजयेत्, लीनं वा कुर्यात् ।

अर्जुनः - मनः परमात्मनि आवेशितुं किंकर्तव्यं ध्यानयोगिना, अर्थात् तदर्थं कीदृशं साधनं स्यात् भगवन् ?

श्रीकृष्णः - यः ध्यानमाध्यमेन परमात्मानं प्राप्तुमिच्छति, सः आदौ शुद्धस्थाने क्रमशः कुशं, मृगचर्म, पवित्रवस्त्रं च आच्छादयेत् । तद् आसनं न अत्युच्चं, न वा अति नीचं भवेत्, कम्पनरहितं, स्थिरं च भवेत् ।

अर्जुनः - ततः तेन किं करणीयं भगवन् ?

श्रीकृष्णः - ततः सः ध्यानसाधकः तस्मिन् आसने सुखासनेन उपविश्य चित्तेन्द्रियाणां गतिक्रियाचपलादिकं वशीकुर्वन्, मनः एकाग्रं कृत्वा अन्तःकरणस्य शुद्ध्यर्थं ध्यानयोगस्य अभ्यासं कुर्यात् ।

अर्जुनः - केन प्रकारेण तस्मिन् आसने सः ध्यानसाधकः उपविशेत् भगवन् ?

श्रीकृष्णः - देहं, ग्रीवां, शिरः च समम्, अचलं च विधाय, इतस्ततः न अवलोकयन् केवलं स्वनासिकायाः अग्रभागं पश्यन्, सुस्थिरः भूत्वा सः उपविशेत् इति । (गीता -६/७-१३)

(अनुवर्तिष्यते) -- नारदोपाध्यायः

युवानां नगरीय-मतदातृणां च सहभागिता वर्धयितुं निर्वाचन-आयोगेन सामाजिक-माध्यमेषु अनेकाः अभियानाः आरब्धाः

हिमसंस्कृतवार्ताः नवदेहली

भारतीय-निर्वाचन-आयोगः मतदातृभ्यः स्वसन्देशं प्रसारयितुं 'टर्निंग-18' तथा 'यू आर द वन' इति अभियानानां माध्यमेन आकर्षक-विषयाणां, लोकप्रिय-चिहानां, जेनजेड-

सामग्रीनां च उपयोगं कुर्वन् अस्ति। आगामि-निर्वाचने युवानां नगरीय-मतदातृणां च सहभागिता वर्धयितुं निर्वाचन-आयोगेन सामाजिक-माध्यमेषु अनेकाः उपक्रमाः अभियानाः च आरब्धाः। परिवर्तन-१८ अभियानस्य मुख्यम् उद्देश्यं आगामि-निर्वाचने युवानां मतदातृणाम् आकर्षणम् अस्ति। गतनिर्वाचने नगरीय-युवा-मतदातृणाम् उदासीनतायाः विषयान् सम्बोधयितुम् अपि अस्य उद्देश्यम् अस्ति। 'यू आर द वन' अभियानस्य उद्देश्यं निर्वाचन-प्रक्रियायां सम्बद्धानां विविधानां हितधारकाणां अमूल्ययोगदानं स्वीकर्तुं वर्तते।

मोदिनः जन्म विनोदार्थं न, अपितु परिश्रमार्थं जातः, नवादायां प्रधानमन्त्रिणः मोदिनः विपक्षस्य कृते प्रचंडः प्रहारः कृतः

हिमसंस्कृतवार्ताः नरेशमलोटिया

भारतीय-प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी लोकसभानिर्वाचनसभायां भागं ग्रहीतुं बिहारं प्राप्तवान्। बिहारस्य नवादानगरे जनसभां सम्बोधयन् सः भारतीय-गठबन्धनस्य उपरि प्रबलतया आक्रमणं कृतवान्। प्रधानमन्त्री मोदी उक्तवान् यत् मोदी परिश्रमार्थं जातः, न तु विनोदार्थम्। नवादानगरे निर्वाचनार्थं 'नारा' इत्येतम् उत्पापयन् प्रधानमन्त्री मोदी उक्तवान् यत्, "मोदी निर्धनानाम् पुत्रः, निर्धनानाम् सेवकः च अस्ति। यावत् देशस्य प्रत्येकस्य भ्रातुः भगिन्याः च दारिद्र्यं न दूरं करोमि, तावत् अहं विश्रामं न करिष्यामि। मोदी "परिश्रमार्थं जातः, न तु विनोदार्थम्।"

काङ्ग्रेसः सत्तां प्राप्नोति तर्हि देशे कस्य सर्वाधिकं नियन्त्रणं भवति इति ज्ञातुं वित्तीयसंस्थागतसर्वक्षणं करिष्यते- राहुलगांधी

काङ्ग्रेसनेता राहुलगांधी तेलङ्गानागरे निर्वाचनसभां सम्बोधयन् दलस्य 'जिल्ली आबादी उतना हक्' इति उद्घोषम् उद्धृत्य अवदत् यत् यदि

"राजद" इत्यस्य उपरि प्रधानमन्त्रिणः प्रचंडः प्रहारः

"राजद" इत्येतं लक्ष्यं कृत्वा प्रधानमन्त्री मोदी उक्तवान् यत्, "अयोध्यायां रामलला इत्यस्य भव्यमन्दिरस्य निर्माणं भविष्यति इति गारण्टी मोदिना दत्ता आसीत्, अद्यत्वे भव्यराममन्दिरस्य शिखरं आकाशं स्पृशति। "राममन्दिरस्य निर्माणं तिष्ठेत्" इति यस्य प्रयासः काङ्ग्रेस-राजदः च अकरोत्, सः राममन्दिरः सज्जः अस्ति। सः राममन्दिरस्य अभिषेकस्य विरोधं कृतवान्। तस्य दलस्य केचन जनाः राममन्दिरस्य अभिषेकस्य पक्षे आगतवन्तः, अतः ते ६ वर्षाणि यावत् दलात् निष्कासिताः अभवन्।

प्रधानमन्त्री मोदी नवादायां मञ्जात् इण्डीगठबन्धनस्य आलोचना कृतवान्

इन्डी गठबन्धनं लक्ष्यं कृत्वा प्रधानमन्त्री मोदी उक्तवान् यत् इन्डी गठबन्धनं सनातनधर्मस्य समाप्तेः विषये वदति। दक्षिणभारतं पृथक् करिष्यामः इति काङ्ग्रेसपक्षस्य नेतारः मुक्ततया वक्तव्यं ददति। काङ्ग्रेसेन विमोचिते घोषणापत्रे मुस्लिमलीगस्य मतानाम् अपि संघटना अस्ति। काङ्ग्रेसेन 'घोषणापत्रं' न अपितु 'तुष्टीकरणपत्रम्' जारीकृतम्।

काङ्ग्रेसः सत्तां प्राप्नोति तर्हि देशे कस्य सर्वाधिकं नियन्त्रणं भवति वा इति ज्ञातुं वित्तीयसंस्थागतसर्वक्षणं करिष्यति ? काङ्ग्रेसघोषणापत्रं विमोच्य हैदराबादनगरे जनसभां सम्बोधयन् राहुलगांधी अवदत् यत् यदि दलं सत्तां प्राप्नोति तर्हि राष्ट्रव्यापी जातिगणनाम् सहितं धनसर्वक्षणं करिष्यते, एषा अस्माकं प्रतिज्ञा अस्ति। सः अवदत् यत् वयं प्रथमं राष्ट्रव्यापी जातिगणनाम् आचरिष्यामः यत् अन्यपिछड़ावर्गस्य (OBC), अनुसूचितजातीयानां (SC), अनुसूचितजनजातीनां (ST) अल्पसंख्यकसमुदायस्य च कति जनाः सन्ति इति निर्धारयिष्यामः।

प्रमुखाः वार्ताः

स्लोवाकियादेशे पीटरपेलेग्रीनी

राष्ट्रपतिनिर्वाचने विजयं प्राप्तवान्

सत्ताधारी राष्ट्रवादीदलस्य पीटरपेलेग्रीनी स्लोवाकियादेशे राष्ट्रपतिनिर्वाचने विजयं प्राप्तवान्। सः स्वतन्त्रप्रत्याशी इवान् कोर्सोक् इत्ययं पराजितवान् । एतावता ९९.९ प्रतिशतं मतगणना कृता अस्ति, पेलेग्रीनी ५३ प्रतिशतं मतं प्राप्तवान् ।

चेन्नईनगरे भाजपाकार्यकर्ता चतुर्कोटिरूप्यकैः सह ग्रहीतः

लोकसभानिर्वाचनात् पूर्वं चेन्नैनगरस्य ताम्बरमरेलस्थानके चतुर्कोटिरूप्यकाणां नगदसहिताः त्रयः जनाः गृहीताः। एतेषु भाजपा कार्यकर्ता अपि अन्तर्भवति। एते जनाः चतुर्षु पुटकेषु नगदरूपेण ४ कोटिरूप्यकाणि वहन्ति स्म इति अधिकारिणः वदन्ति। त्रयः अपि रेलयानेन तिरुनेलवेलीनगरं गच्छन्ति स्म । ततः उड्डयनदलः तं निग्रहे गृहीतवान् । आयकरविभागः अस्य विषयस्य अन्वेषणं कुर्वन् अस्ति। आरोपिषु अन्यतमः सतीशः भाजपाकार्यकर्ता, निज्यातिथिग्रहस्य प्रबन्धकः च अस्ति ।

सुभाषितम्

आचाराल्लभते ह्ययुः
आचारादीप्सिताः प्रजाः।
आचाराद्धनमक्षय्यम्
आचारो हन्त्यलक्षणम्।

भावार्थः- अच्छे आचरण से दीर्घ आयु, श्रेष्ठ सन्तति, चिर समृद्धि प्राप्त होती है, तथा अपने दोषों का भी नाश होता है।

प्रतीकसाठ्ये मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

विपक्षः भ्रष्टाचारं प्रवर्धयितुं विकासे बाधां च कर्तुम् इच्छति : नरेन्द्र मोदी

(हिमसंस्कृतवार्ता:-प्रवीणकुमारः) भारतीयजनतापक्षस्य वरिष्ठनेता प्रधानमंत्री च नरेन्द्रमोदी इत्यनेन उक्तं यत् इंडि-गठबन्धने स्पष्टदृष्टिः विश्वसनीयता च नास्ति, तेषां परस्परं मतभेदाः सर्वेषां सम्मुखे सन्ति। गतदिवसे बिहारस्य नवादायाः कुन्तीनगरे जनसभां सम्बोधयन् प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् विपक्षगठबन्धनस्य नेतारः तस्य गारण्टीतः भयभीताः सन्ति। सः अवदत् यत् विपक्षः भ्रष्टाचारं प्रवर्धयितुम्, विकासे बाधां च कर्तुम् इच्छति। श्री मोदी इत्यनेन उक्तं यत् तेन अद्यावधि जनसामान्यं प्रति कृतानि प्रतिज्ञानि पूर्णानि। मोदीमहोदयेन आरोपः कृतः यत् काङ्ग्रेसः, राष्ट्रीयजनतादलः इत्यादयः विपक्षदलाः देशं भङ्गयितुम् इच्छन्ति यतोहि ते न इच्छन्ति यत् संविधानं सम्पूर्णं देशे एकरूपेण कार्यान्वितं भवतु। सः काङ्ग्रेसस्य निर्वाचनघोषणापत्रं तुष्टीकरणस्य लिखितपत्रम् इति वर्णितवान् । प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् विगतदशवर्षेषु अनुच्छेदः 370, त्रय-तलाक इत्यादीनि कार्याणि तेषां दृढनिश्चय इत्यस्य प्रमाणानि सन्ति। सः अवदत् यत् राममन्दिरस्य स्वप्नः पञ्चशतवर्षेभ्यः अनन्तरं पूर्णः अभवत्, यस्य काङ्ग्रेसः सर्वदा विरोधं करोति स्म।

अस्मिन् अवसरे बिहारस्य मुख्यमन्त्री नीतीशकुमारः, घटकदलानां नेतारः अपि उपस्थिताः आसन् । एषा एकसप्ताहे प्रधानमन्त्रिणः बिहारे द्वितीया निर्वाचनसभा आसीत् । ततः पूर्वं एप्रिल-मासस्य चतुर्थे दिनाङ्के सः जमुई-निर्वाचनक्षेत्रात् राज्ये एनडीए-सङ्घस्य निर्वाचनप्रचारं प्रारब्धवान् आसीत् । भारतीयजनता पार्टी नवादा संसदीय निर्वाचनक्षेत्रात् दलस्य वरिष्ठनेतृस्य पूर्वकेन्द्रीयमन्त्री डॉ. सी. पी. सिंह ठाकुरस्य पुत्रः विवेक ठाकुरः उमीद्वार घोषितः ।

भाजपायै धनशक्त्याः अभिमानम् , जनता उत्तरं दास्यति- अनिरुद्धसिंहः

कृताः कार्यान्विताः च। ईश्वरस्य आशीर्वादः सम्पूर्णस्य राज्यस्य जनानां च मुख्यमन्त्रिणः समीपे अस्ति तथा च भाजपानेतारः यावन्तः धनशक्तिः इच्छन्ति तावत् धनशक्तिं प्रयोक्तुं शक्नुवन्ति, परन्तु वर्तमानराज्यसर्वकारः पञ्चवर्षीयं कार्यकालं निश्चितरूपेण सम्पन्नं करिष्यति।

अनिरुद्धसिंहः उक्तवान् यत् पूर्वमुख्यमन्त्री जयरामठाकुरः सत्तालोभात् हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतेः अपमानं कर्तुं प्रवृत्तः अस्ति। हिमाचलप्रदेशस्य जनाः विक्रयणार्थं न सन्ति, जयरामठाकुरः तु मुद्रा-रुप्यकाणाम् आधारेण जनमतस्य मूल्यं निर्धारयति। सः अवदत् यत् राज्यस्य जनाः जानन्ति यत् पार-(क्रॉस) मतदानानन्तरं विद्रोही विधायकाः प्रथमं केन्द्रीयसुरक्षाबलेन कठिनसुरक्षायां चण्डीगढं नीताः। ततः ते महता पञ्चतारकहोटेलेषु मासपर्यन्तं स्थापिताः आसन् । तेभ्यः हेलिकॉप्टर-वाहन-विमान-भ्रमणं दत्तम्, एतस्य सर्वस्य व्ययः भाजपा-पक्षेण एव कृतः ।

इदानीं भाजपानेतारः राज्यस्य जनानां सम्मुखे स्वापराधान् स्वीकर्तुं भीताः सन्ति, यदा तु राज्यस्य जनाः यथार्थं सम्यक् अवगताः सन्ति, तेषां अपराधाः राज्यस्य जनानां सम्मुखे एव सन्ति। ग्रामीणविकासपञ्चायतीराजमन्त्री उक्तवान् यत् राज्यस्य जनाः स्वपक्षद्रोहं कुर्वन्तः विद्रोहिणः पाठं शिक्षयिष्यन्ति। सः स्वनिर्वाचनक्षेत्रस्य जनानां भावनानां अपमानं कृतवान् अस्ति। तेषां पराजयः निश्चितः अस्ति, तेषां गौरवविक्रयणं किमपि मूल्येन दण्डः भविष्यति।

हिमसंस्कृतवार्ता शिमला। ग्रामीणविकास-पञ्चायतीराजमन्त्री अनिरुद्धसिंहः उक्तवान् यत् भाजपा धनस्य सत्तायाः च गर्वम् करोति, राज्यस्य जनाः भाजपानेतृणां दम्भं पश्यन्ति। सः अवदत् यत् भाजपानेतारः धनशक्तिद्वारा हिमाचलप्रदेशसर्वकारं अस्थिरीकरणाय असफलतया प्रयतन्ते। अश्वव्यापारेण भाजपादलेन राज्यसभासने निर्वाचने षट् काङ्ग्रेसविधायकान् पारमतदानं कारितम् ततः लोकप्रियसर्वकारस्य पतनस्य षड्यंत्रं च कृतम्। सः अवदत् यत् भाजपायाः वास्तविकं मुखं राज्यस्य जनानां समक्षं प्रकाशितम् अस्ति, अधुना प्रत्येकं गृहे एतत् वचनं प्राप्तम् यत् अस्य सम्पूर्णस्य षड्यंत्रस्य पृष्ठतः भाजपा आसीत्। भाजपानेतारः अभिमानिनः सन्ति, परन्तु काङ्ग्रेसस्य जनशक्तिः अस्ति, अस्माकं विश्वासः अस्ति यत् आगामिनि लोकसभानिर्वाचने, षट् विधानसभासनानां निर्वाचने च जनाः भाजपायाः कृते समुचितं उत्तरं दास्यन्ति। सः अवदत् यत् गत सपादैकवर्षस्य कार्यकाले वर्तमानराज्यसर्वकारेण मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुकखूः इत्यस्य नेतृत्वे प्रत्येकस्य खण्डस्य कल्याणार्थं योजनाः

विश्व-स्वास्थ्य-दिवसस्य अवसरे "जीवनरक्षणाणाय" वर्धमानश्रीकल्याण विद्यालयस्य 'पंछी फाउंडेशन' इत्यस्य च संयुक्ताश्रयेण रक्तदानशिविरस्य आयोजनम्

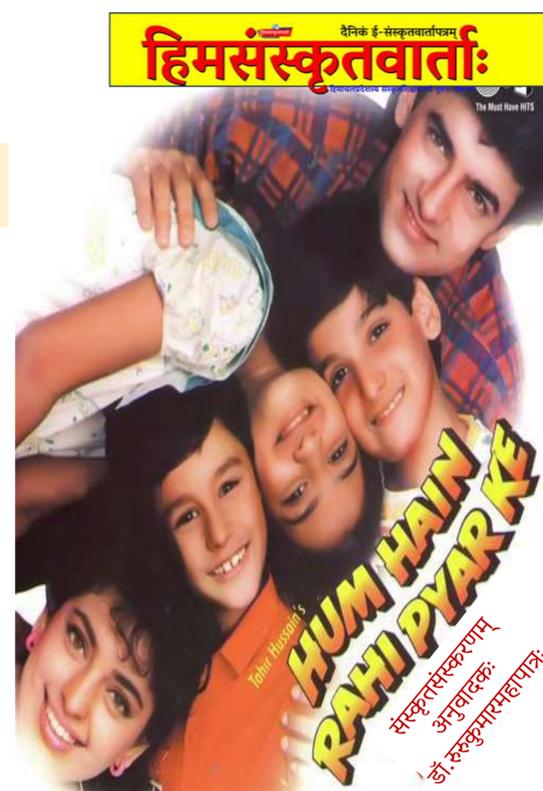
हिमसंस्कृतवार्ता:- देवेश उपाध्याय, जयपुरम्। २०२४ तमस्य वर्षस्य अप्रैलमासस्य ६ दिनाङ्के विश्व-स्वास्थ्य-दिवसस्य उत्सवे वर्धमानश्रीकल्याण-इंटरनेशनल-विद्यालयेन पंछी-प्रतिष्ठानेन सह मिलित्वा विद्यालयपरिसरे सराहनीय-रक्तदान-शिविरस्य आयोजनं कृतम्। मातापितरः स्वयंसेवकाः अध्यापकाः च उदारतापूर्वकं कुलम् ४२ यूनिट रक्तदानं कृतवन्तः, येन अस्य उदात्तस्य कार्यस्य माध्यमेन जीवनरक्षणाय स्वप्रतिबद्धता प्रदर्शिता। वर्द्धमान श्रीकल्याण इंटरनेशनल, पंछी फाउण्डेशन इत्येतयोः सहकारिप्रयासेन अभिभावकानां कर्मचारिणां च अत्यधिकं समर्थनं प्राप्तम्। आयोजने उल्लेखनीयः मतदानः अभवत्, यत्र जनाः स्वास्थ्ये कल्याणे च योगदानं दातुं उत्सुकतापूर्वकं अग्रे आगतवन्तः। प्रत्येकं दातारं निस्वार्थकार्यस्य प्रशंसायाः चिह्नरूपेण प्रमाणपत्रं, शिरस्त्राणं (हेलमेट) च दत्तम्। प्रमाणपत्राणि समाजे तेषां

अमूल्ययोगदानस्य स्मरणं कुर्वन्ति, यदा तु शिरस्त्राणं दातुः स्वास्थ्यस्य, तेषां रक्तदानेन रक्षितस्य जीवनस्य च रक्षणस्य प्रतीकं भवति रक्तदातृणां प्रति कृतज्ञतां प्रकटयन्त्याः विद्यालयस्य प्राचार्या आराधना पारीक इत्यनेन विद्यालयस्य कर्मचारिभिः सह विद्यालयस्य अन्तः बहिश्च करुणा-सामुदायिकसेवा-संस्कृतेः प्रवर्धनार्थं एतादृशानां उपक्रमानाम् महत्त्वं बोधितम्। सामूहिकप्रयासेन एकतायाः सहानुभूतेः च भावना प्रदर्शिता या वर्द्धमान श्रीकल्याण इंटरनेशनल समुदायस्य परिभाषां करोति। रक्तदानशिविरस्य सफलता स्वास्थ्यविषयेषु जागरूकतां जनयितुं जनस्वास्थ्यसुधारं कर्तुम् उपक्रमेषु सक्रियभागित्वं प्रोत्साहयितुं च महत्त्वं रेखांकयति। एतादृशानां आयोजनानां माध्यमेन वर्धमानः श्रीकल्याण इंटरनेशनल विद्यालयः सकारात्मकपरिवर्तनं प्रेरयति, समाजस्य कल्याणे सार्थकं प्रभावं च करोति।

ओ मे ही स्वापो मे ही शान्तिश्च अर्प्यताम्

(Sanskrit version of Hindi film song - व मेरी निंद मेरा चैन मुझे लौटा दो")

ओ मे ही स्वापो मे ही शान्तिश्च अर्प्यताम् - २
(ओ मे ही स्वापो तथा शान्तिश्च यच्छतु/यच्छतात्/दत्तात् भोः -- २)
ओ मे ही प्रेम मे ही पीडाऽपि अर्प्यताम् -- २
(ओ मे ही प्रेम, मे ही पीडाऽनर्पय/प्रदत्ताम् २)
निद्रा यावती मे नू नष्टा ही शान्तिः यावती मे च लुप्ता भोः
ओ मे ही स्वापो मे ही शान्तिश्च अर्प्यताम्
ओ मे ही प्रेम मे ही पीडाऽपि अर्प्यताम् (००)
एकनिर्दोषहृद्दी आर्तिः कियती ब्रूयाः -- २
इ प्रेम्णः ऋतेऽपि सन्ति बहुशदुःखचयाः -- २
एवं ना प्रेम्णः मे शाणं/ऊहं नयेः
पणः ते ही प्राणान् ना मे ही नयेः
यावन्तः स्वप्ना दृष्टा हि मया
यावद्वा स्मृतः त्वं नु मे ही सदा
ओ मे ही स्वप्नः, मे ही स्मृतिश्च अर्प्यताम्
ओ मे ही स्वापो मे ही शान्तिश्च अर्प्यताम्
ओ मे ही प्रेम मे ही पीडाऽपि अर्प्यताम् (०१)
ओ मे ही मन्तुरेव यत्त्वयि हा प्रीतिः कृता -- २
न प्राप्स्यत्प्रीतेः मया इहाः क्षान्तिः कृता -- २
एः किं रङ्गः लाता मे ही रतिः
किमर्थं मे जाता व्यर्था/मोघा प्रीतिः
ते ही इच्छाया इच्छा स्यान्नु मे ही
आप्तुं च त्वां मे ही धीरासीत्

ओ मे ही तृष्णा, मे ही आशाऽपि अर्प्यताम्
ओ मे ही स्वापो मे ही शान्तिश्च अर्प्यताम्
निद्रा यावती मे नू नष्टा ही शान्तिः यावती मे च लुप्ता भोः
ओ मे ही स्वापो मे ही शान्तिश्च अर्प्यताम्
ओ मे ही प्रेम मे ही पीडाऽपि अर्प्यताम्
ओ मे ही स्वप्नः, मे ही स्मृतिश्च अर्प्यताम्
ओ मे ही तृष्णा, मे ही आशाऽपि अर्प्यताम् (०२)

रचयिता - डा.रुरुकुमारमहापात्रः(अध्यापकः)
राष्ट्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः

अरुणाचलमाहात्म्यम् (पूर्वार्धः)--८

अरुणाचलप्रदक्षिणमाहात्म्यम्

पार्वती उवाच, "हे सर्वधर्मज्ञ मुनीश्वर गौतम, भवान् शोणाचलप्रदक्षिणस्य माहात्म्यं मह्यं कथयतु। एतत् प्रदक्षिणं कस्मिन् काले कथं करणीयम्? पूर्वं केन केन एतत् कृत्वा इष्टस्य परमपदस्य वा प्राप्तिः कृता?"

एवमुक्ते सति गौतमः अवदत्, "पुरा महेश्वरेण प्रदक्षिणस्य माहात्म्यम् एवं निगदितम् आसीत्-- 'अहं वसुधातले शोणशैलरूपेण प्रकटितः अस्मि। मां परितः सर्वे देवाः मुनिभिः सह वर्तन्ते। जन्मजन्मान्तरकृतानि यानि पापानि तानि प्रदक्षिणं कुर्वाणस्य पदे पदे नाशं यान्ति। वाजपेयसहितं सहस्राणाम् अश्वमेधयज्ञानां सर्वतीर्थानां च फलं प्रदक्षिणेन सिध्यति। यः निकृष्टजन्मा, उत्तमलक्षणविहीनः, क्रियारहितः च अस्ति सोऽपि मम शशाङ्कशेखरस्य प्रदक्षिणेन सिद्धिं प्रयाति। समस्ततीर्थानां यज्ञानां च यत्पुण्यफलं तत्सर्वं शोणाचलस्य प्रदक्षिणेन प्राप्यते। अस्मिन् प्रदक्षिणे एकपदेन मानवः मर्त्यलोकं, द्वितीयेन अन्तरिक्षलोकं, तृतीयेन च स्वर्लोकं जयति। एकेन पदेन मानसं द्वितीयेन वाचिकं तथा च तृतीयेन शारीरं पापं विनश्यति। एकेन पदेन पापानि सर्वाणि मार्जयित्वा मनुष्यः द्वितीयपदेन सर्वं तपःफलं प्राप्नोति। अस्मिन् अरुणाचले महर्षिणां, सिद्धानां च सहस्रशः पर्णशालाः तथा च देवानामपि आवासाः विद्यन्ते। तैः सुरैः अर्चितः अहमपि अरुणागिरिसिद्धस्य रूपेण अहमत्र वसामि। मम अन्तरे दिव्यैः विविधभोगैः संयुक्ताः गुहाः वर्तन्ते।'

'अग्निस्ताम्रमयं ममेदं बृहत् लिङ्गरूपं ध्यायन् मनुष्यः मन्दगत्या मम प्रदक्षिणं कुर्यात्। तेन तस्य सर्वपापानि दग्धानि भवन्ति। यः मम एवं प्रदक्षिणं करोति तस्य पुनर्जन्म न विद्यते, सः नित्यत्वं प्राप्नोति। तस्य पदरजसा सर्वा मही पूता भवति। प्रतिदिशं नमस्कुर्वन्, मां ध्यायन्, कृताञ्जलिः भूत्वा मम स्तुतिं कुर्वन्, मानवः मम प्रदक्षिणं कुर्यात्। यथा आसन्नप्रसवा नारी पादध्वनिम् अकुर्वती मन्दं मन्दं चलति तथैव मम प्रदक्षिणं करणीयम्। स्नात्वा, पवित्रवेषेण, रुद्राक्षभस्म धृत्वा शिवस्मरणं कुर्वन् मन्दं पदान् दद्यात्। मार्गं सहस्रशः अग्रे चरतां देवानां, मनूनां, वायुरूपिणाम् अदृश्यसिद्धानां च आनुकूल्यं चिन्तयन् तैः सह सङ्घटनं मा भवतु इति अवहितः भूत्वा मन्दगत्या गच्छेत्। शिवनामसङ्कीर्तनं, शिवनृत्यं रचयन्, शिवकथाः शृण्वन् अर्थिभ्यः यथाशक्यं दानं कुर्वन् प्रदक्षिणम् आचरेत्।'

'एतल्लिङ्गं कृतयुगे अग्निमयं, त्रेतायां रत्नमणिमयं, द्वापरे सुवर्णमयं तथा च कलौ मरकतयुतं विद्यते। तं तादृशम् अथवा शुद्धस्फटिकमिति ध्यायन् प्रदक्षिणं कुर्वाणः मनुष्यः शिवलोकं व्रजति। अहम् अवाङ्मनसगोचरः अप्रमेयः अग्निरूपः अस्मि अतः ममैतत् लिङ्गम् अनासाद्यम्। तथापि अचलरूपेण तिष्ठन्तं मम प्रदक्षिणां यः कुर्यात् तस्य कृते अहं सत्वरम् अधिगम्यः भवामि। प्रदक्षिणां कुर्वाणस्य चरणरजः मानवानां कृते अजरामरत्वप्रापकं भवति। देववाहनानि अरुणाचलप्रदक्षिणां कुर्वतां चरणौ वोढुं प्रार्थयन्ते। कल्पाद्याः सुरवृक्षाः तेषां छायां कुर्वन्ति।'

'मम अङ्गप्रदक्षिणां कुर्वन् मनुष्यः स्वर्गां तनुं प्राप्नोति। इहलोके सः वज्रशरीरेण जीवति। व्योमयानेषु तिष्ठन्तः देवाः सिद्धाः परमर्षयः अत्र अदृश्यरूपेण सञ्चरन्तः प्रदक्षिणापराणां विनयं भक्तिं च दृष्ट्वा

हर्षयुक्ताः भूत्वा मर्त्येभ्यः वरान् ददते।' 'यः सूर्यवासरे मम प्रदक्षिणां करोति सः सूर्यमण्डलस्य भेदनं कृत्वा शिवपुरं व्रजति। सोमवासरे प्रदक्षिणां कुर्वन् अजरामरः भवति। मङ्गलवासरे प्रदक्षिणेन मनुष्यः अनृणः भूत्वा सार्वभौमत्वं प्राप्नोति। बुधवासरे प्रदक्षिणां कुर्वन् सर्वज्ञतां वाक्प्रभुत्वं प्राप्नोति। गुरुवासरे प्रदक्षिणां कुर्वाणः देवैः पूज्यः लोकगुरुः भवेत्। शुक्रवासरे प्रदक्षिणेन महतीं लक्ष्मीं समासाद्य वैष्णवं पदं प्राप्नोति। शनिवासरे प्रदक्षिणं कुर्वाणः ग्रहपीडामुक्तः सन् विश्वविजयं प्राप्नोति। मम प्रदक्षिणकर्तुः कृते सर्वाणि नक्षत्राणि, ज्योतिषयोगाः, करणानि, तिथयः अभीष्टफलदाः भवन्ति।'

'प्रदक्षिणशब्दे यः प्र-कारः सः पापनाशकः, द-कारः अभीष्टप्रदः, क्षि-कारः कर्मक्षयकारी, ण-कारश्च मुक्तिदायकः भवति। दुर्बलाः कृशाः, व्याधिपीडिताश्च मम प्रदक्षिणेन सर्वदुष्कृतात् विमुच्यन्ते। मम प्रदक्षिणं कुर्वाणः त्रैलोक्यस्य एव प्रदक्षिणां करोति। सर्वे लोकेशाः, दिगीशाः च मम प्रदक्षिणं कृत्वैव स्वलोकाधिपत्ये स्थिराः अभवन्।'

'अहमपि उत्तरायणे सर्वदेवर्षिभिः गणैश्च संयुतः सन् त्रैलोक्यस्य हितार्थं मम एतस्य तैजसलिङ्गरूपस्य प्रदक्षिणां करोमि। एतावदेव न, गौरी अपि तपःकरणार्थम् इहागत्य कार्तिकमासे कृत्तिकानक्षत्रसमये मम प्रदक्षिणां कृत्वा अपापा भूत्वा मां प्राप्स्यति। अपितकुचाम्बिका नाम्ना सा मया समेता सर्वान् देवान् उत्तरायणस्य तस्मिन् काले आश्रास्यति। तदा देवगन्धर्वयक्षादीनां दैवयोनीनाम् अत्र सङ्गमः भविष्यति। मम पूजया ते सर्वे निष्पापाः कृतार्थश्च भविष्यन्ति।'

'ये राजानः मम प्रदक्षिणां कुर्वन्ति तेषां पुरोगतः सन् अहं तेषां शत्रूणां नाशं सम्पादयामि। यः राजा सङ्कल्पविधिपूर्वकं विप्रमुख्यैः श्रोत्रियैः मम मण्डलाकारं, अर्धमण्डलं वा प्रदक्षिणं कारयेत् तस्य राज्यं स्थिरं कारयामि। तस्य शत्रूणां च नाशं करिष्यामि।'

'तथापि शिवाचारं जानता केनापि वाहनेन मम प्रदक्षिणं न करणीया। धर्मकेतुः नामकः यमलोकादागतः कश्चन मम प्रदक्षिणां तुरगेण कर्तुं प्रारभत। सः तुरगः अपापः भूत्वा सत्वरं शिवपदं प्राप्य गणानां शास्ता अभवत्। तद्दृष्ट्वा धर्मकेतुरपि पादप्रदक्षिणां कृत्वा शिवलोकं प्राप्तवान्। तदा आरभ्य विष्णुमुख्याः सर्वे देवाः पद्भ्यामेव मम प्रदक्षिणम् आरब्धवन्तः।'

'प्रदक्षिणां कुर्वाणस्य चरणौ यदि रक्तं प्रस्रवतः तर्हि देवेन्द्रधृते मुकुटे विद्यमानैः मन्दारपुष्पैः तत् रक्तं मार्ज्यते। लक्ष्मीशरीरस्य कुङ्कुमेन तस्य उपचारः क्रियते। मम प्रदक्षिणं कुर्वन्तः जनाः मणिपर्वतानां शृङ्गेषु कल्पद्रुमानां वने विचरन्ति।'

अनुगोप्तारः परेषु प्रहन्तारः चासन्। युद्धे तैः सुरगणाः सर्वे निर्जिताः अभवन्। ते देवानाम् अप्रिये सक्ताः स्वपक्षपरिपालकाः आसन्। ते हि सर्वे बलिनः कामरूपिणः

दानवाः तेन महात्मना हरिणा क्षयं नीताः। समरे ये दुराधर्षाः अपराजिताः श्रूयन्ते ते सर्वे अपि तेन विष्णुना क्षयं नीताः। एवमुक्त्वा दानवेश्वरः बलिः रावणम् अब्रवीत् हे वीर! एतद् दीप्तानलोपमं यत् चक्रं दृश्यते तद् गृहीत्वा त्वं शीघ्रं मम पार्श्वम् आगच्छ। ततोऽहं तव मुक्तिकारणम् अव्ययं वक्ष्यामि। तत् शीघ्रं कुरु विलम्बं मा कार्षीः।

बलेः वचनं श्रुत्वा प्रहसन् बलदर्पितः रावणः यत्र महादिव्यं कुण्डलम् आसीत् तत्र अगच्छत्। तत्र गत्वा सः लीलया तस्य उत्पाटनम् अकरोत् किन्तु कथञ्चिदपि तद् आनेतुं न अशक्नोत्। ततः सः लज्जया पुनः पुनः यत्नम् अकरोत् किन्तु तस्मिन् दिव्ये उत्क्षिप्तमात्रे सः बलवान् रावणः भूमौ अपतत्। तदा राक्षसेन्द्रस्य तादृशीं दशां दृष्ट्वा तस्य सचिवाः हाहाकारम् अकुर्वन्। ततः यदा राक्षसः रावणः मुहूर्तेन चेतनां लब्ध्वा उदतिष्ठत् तदा दानवराजः बलिः तम् अब्रवीत् हे वीर! आगच्छ! मम वाक्यं शृणु। यद् मणिभूषितं कुण्डलं त्वया उद्यतं तत् कुण्डलं मम पूर्वजस्य कर्णाभरणम् आसीत्। एतत् कुण्डलं भूमौ अपतत्, अन्यत् कुण्डलं पर्वते अपतत्। तस्य मुकुटं युद्धकाले वेदिसामिष्ये अपतत्। एतत् कुण्डलं मम पूर्वीपितामहस्य हिरण्यकशिपोः आसीत्। तदानीं तस्य मृत्युः, कालः, व्याधिः च विहिसकाः नासन्। तस्य न तु दिवामरणम् आसीत् न च रात्रौ न वा सन्ध्याकाले। तस्य मृत्युः केनचित् शुष्केण शस्त्रेण न च आर्द्रेण, अर्थात् तस्य मृत्युः केनचिदपि अस्त्रेण

गौरी उवाच, " हे मुनीन्द्र, यथाशक्ति अरुणाद्रेः सेवायां रताः किं फलं प्राप्नुवन्ति तत् कथय।"

गौतमः उवाच, "परमेश्वरः पूर्वं मां यत् सेवाफलम् उक्तवान् तदहं कथयामि। सः अकथयत्, 'एकः ऊर्णनाभः मयि स्वस्य जालं निरमात्। तत् तस्य कर्म मम वस्त्रेण वेष्टनम् इव अभवत्। तेन सः ऊर्णनाभः स्वस्य पूर्वपूर्वजन्मनां वृत्तान्तं ज्ञातुं समर्थः अभवत्। मयि विलुण्ठन्तः कृमयः कीटाः अपि अपापाः भूत्वा मम लोकं व्रजन्ति। यः मम कृते क्षणमेकमपि दीपं प्रज्वालयति सः स्वयम्प्रकाशः भूत्वा मम सारूप्यं प्राप्नोति। कोपि शुकः मम समीपे स्वस्य नीडं निर्मितवान्। कश्चन खद्योतः दीपवत् मयि प्रकाशं अदात्। तेन उभौ तौ मुक्तिं गतौ। गावः वत्सस्मरणात् दुग्धं प्रस्रवन्त्यः तेन दुग्धेन मम अभिषेकं कृतवत्यः। तेन ताः मुक्तिं प्राप्तवत्यः। बलिग्रहणाय लोलुपः कश्चन काकः पक्षचालनेन जनितेन वायुना मम पुरोभागं अमार्जयत्। तेन सोपि मुक्तिं गतः। कश्चन मूषकः तेन सङ्गृहीतैः मणिचयैः मद्गुहान्तर्भागं प्रकाशितं कृत्वा तेनैव मम उपचारेण मुक्तिं गतः। ये मुनयः देवाः वा पुनर्जन्म नेच्छन्ति तेपि मम पार्श्वे छायावृक्षरूपेण आस्थातुं प्रार्थनां कुर्वन्ति।

मम पुरतः ये गोपुरं शिखरं शालां मण्डपं वापिकां वा निर्मान्ति ते सर्वान् इष्टार्थान् सम्पदं च लभन्ते। वस्तुतः अनासाद्यं अचलेशाख्यं मम एतदग्निलिङ्गं भूतले मर्त्यैः पूजितं भवतु।' 'अपितकुचाम्बा नाम्नी मम परा शक्तिः वीक्षणस्पर्शनध्यानैः सम्पूर्णं जगत् पोषयति। नित्ययौवनवती सा सर्वलोकजननी यौवनप्रार्थिभिः अर्चनीया।'

गौतमः अभाषत, " अरुणेशस्य पुरोभागे वसतां जनानां कृते इहपरलोके किमपि दुष्प्राप्यं वस्तु न विद्यते। यस्य गुणानां पारः नास्ति, यः अपेक्षितान् वरान् ददाति, यः सर्वभोगानां गृहम् इव तं शोणेशं भवती समर्चयेत्। सुव्रते भवत्याः इदं तपश्चरणं लोकहितार्थमेव विद्यते। तेन तपसा लब्धकामा भूत्वा पुनः भवती शम्भुम् आश्रयिष्यते। एतत् भवत्याः तपः न केवलं भवत्याः कृते अभीष्टदम् अपि तु अत्र तपः कुर्वाणानां ऋषीणामपि क्षेमाय भवेत्। देवतानां तपः तु न स्वस्य कृते अपि तु कारणान्तरेणैव भवति। तस्य तपसः फलेनैव तस्य अज्ञातकारणस्य ज्ञानं भवति। वयं भवत्या सह वसन्तः भवत्याः तपसः निरीक्षणादेव कृतार्थाः भवेम।' एवं महामुनिगौतमस्य वचनं श्रुत्वा गौरी तं भूरि प्राशंसत्। सा अवदत्, " भवतः ततश्च एतस्य अरुणाद्रेः दर्शनं तु अभवत्। इदानीं इतोपि किं तपः करणीयम् अवशिष्टम्? तथापि अत्र देवतानामपि वरप्रदं यत् शिवलिङ्गं वर्तते तेन पृथिवी स्वर्गादपि अधिका जातास्ति। अतः अत्रैव शिवं जगद्गुरुम् आराध्य अहं तं वशीकुर्याम्। मम महादेवेन सह अविनाभावेन ऐक्यं भवेत्। भवता कृतेन साहेन अहं शिवनायिका भविष्यामि।"

एवं गौतमसन्निधौ तपः कर्तुं यदा देव्या निश्चयः कृतः तदा मुनिना एका पर्णशाला निर्माय तां प्रदत्ता। मुनेः अनुमतिं प्राप्य सा तपश्चरणं प्रारब्धवती। कमलाक्षी सा सुकुमारतनुः तपःश्रिया नीलमणिः इव व्यराजत। बहुभिः नियमैः विशेषतपोभिः च निगमागमप्रोक्तं सकलमेव धर्ममार्गं सा कृतार्थतां नीतवती। विविधेन तपसा तप्यमाना सा तन्वी न अदाचिदपि श्रान्ता बभूव। हरिद्रत्नमयी वल्ली इव सा अधिकमेव दीप्तिमती बभूव।

----- श्री अभिजित् तोडकरः
abhitdkr9@gmail.com

॥ श्रीरामायणकथा ॥

उत्तरकाण्डम्!(षोडशः सर्गः)

बलेः समीपं रावणस्य गमनम्। (द्वितीयः खण्डः)

एषः एव लोकत्रयस्य सर्वस्य स्रष्टा हर्ता च। सः एव सर्वभूतानि स्थावराणि चराणि च संहरति। सः एव सर्वलोकस्य धाता गुप्ता च। पूर्वं ये महान्तः शक्तिशालिनः दानवाः यथा वृत्रः, दनुः, शम्भुः, निशम्भुः, शुकः, शुम्भः, कालनेमिः, प्रह्लादिः, कैटभः, मधुः, यमलः, अर्जुनः च आसन् ते सर्वे सुमहात्मानः योगधर्मिणः चासन्। ते सर्वे सर्वमैश्वर्यम् आसाद्य महत्तरं भोगम् अभुञ्जत। तैः सर्वैः च दत्तम् इष्टम् अधीतञ्च। प्रजाः च परिपालिताः। ते सर्वे स्वपक्षेषु

शस्त्रेण वा न भवति स्म। सः केवलं प्रह्लादेन सह दारुणं वादं करोति स्म। तस्य महात्मनः प्रह्लादस्य समुत्पन्ने वादे लोकभयङ्करः नृसिहाकृतिरूपधृक् उत्पन्नः अभवत्। सः हि नृसिहाकृतिरूपधृक् तं हिरण्यकशिपुं बाहुभ्याम् उद्धृत्य नखैः यमक्षयम् अनाययत्। सः एव एषः निरञ्जनः मम द्वारे तिष्ठति। राज्ञः बलेः तद् वचनं श्रुत्वा राक्षसः रावणः वाक्यम् अब्रवीत् - मृत्युना सह पाशहस्तः भयानकः कृतान्तः प्रेतेश्वरः मया दृष्टः। सः दंष्ट्रालः विद्युज्जिह्वः सर्पवृश्चिकरोमवान्। आदित्य इव दुष्प्रेक्ष्यः समरेषु अनिवर्तकः किन्तु सः युद्धे मया निर्जितः अभवत्। परन्तु एनं तु अहं न जानामि, तत्त्वं हि वक्तुम् अर्हसि। तदा राजा बलिः अब्रवीत्- एषः त्रैलोक्यधाता स्वयं हरिः प्रभुः नारायणः। एषः एव द्वादशादित्यसदृशः पुराणपुरुषोत्तमः वर्तते। सः सुरनाथः सुरोत्तमः भक्तजनप्रियः महायोगी वर्तते। सः हि लोकान् धारयते सृजति च। सः हि यज्ञः, याजः, चक्रायुधधरः हरिः वर्तते। सः हि सर्वदेवमयः सर्वभूतमयः सर्वलोकमयः सर्वज्ञानमयश्च वर्तते। एनं हि इहलोके सर्वे मोक्षिणः मुनिगणाः चिन्तयन्ति। यः एनं पुरुषं वेत्ति सः पापैः न लिप्यते। एवं राज्ञः बलेः वचनं श्रुत्वा क्रोधसंरक्तलोचनः रावणः अस्त्रशस्त्राणि अगृह्णात्। तदा मुषलधृक् हरिः रावणस्य तादृशं व्यवहारं दृष्ट्वा अचिन्तयत्, एनं पापम् अधुना न हन्मि। ततः ब्रह्मदेवस्य प्रियकाम्यया प्रभुः नारायणः अन्तर्धानम् अगच्छत्। राक्षसः रावणः यदा तस्मात् गृहात् निर्गतः अभवत् तदा सः परमपुरुषं नारायणं न अपश्यत्, सः हर्षात् नादं कृत्वा सचिवैः सह ततः निरगच्छत्।

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः
pradipnath997@gmail.com